

«ULUSAL KÜLTÜR» SORUNU ve CHP'nin KÜLTÜR POLİTİKASI

YILMAZ ONAY

Konuya önce kültür kavramını inceleyerek girmek gerekli görülebilir. Ancak kültürün birçok değişik tanımını bile gereğince sergileyip tartışmak için bu yazıda yeterli yerimiz yok. Ayrıca zorunlu da görünmüyor bize. Bilindiği gibi, kültür tanımında en çok, kültürün neleri kapsaması gerektiği üstünde durulur. Günlük kullanımda ise çoğu kez kültür deyince yalnız sanatsal alanlar akla gelir, ama gelenek, görenek, folklor vb. de düşünülerek «kültür ve sanat» deyiminin de kullanıldığı olur. Oysa örneğin Demokratik Alman Cumhuriyeti, Almanya Sosyalist Birlik Partisi (SED)'nin VIII. Kongresinde (1971), sosyalist toplumun gelişmişlik koşullarında kültürel hayatın ilkeleri sorunu enine boyuna incelenip tartışılarak, kültürün çok daha geniş içerikte kavranması sonucuna varılmış: «Her şeyden önce çalışmanın kültürü de kapsam içinde alınmalı, ama çevrenin düzenlenmesi ve korunması, bireyin yaşayış üslûbu dahil olmak üzere insan ilişkileri, bilimsel dünya görüşünün gelişmesi ve halk içinde yayılması, bilim ve eğitimin desteklenmesi, hümanist kültür mirasının korunması ve emekçiler eliyle uyumlaştırılması, sanatların ve toplumsal etkinliklerinin yükseltilmesi ve nihayet halkın yaratıcı yeteneğinin gelişmesi de kültür kapsamında düşünülmelidir...»¹ Öte yandan, SSCB Sanat Tarihi Enstitüsü'nce hazırlandığı belirtilen «Sosya-

(1) «Kultur im Sozialistischen Alltag», Panorama DDR. 1978. s. 14. Yayında ayrıca şu görüş de yer alıyor: «Kültürü ikinci plana atmak sosyalizmin gelişme yasaları ile çelişir».

lizm ve Kültür» adlı yayında² ağırlıkla sanat konularının incelendiğini ve ayrıca yerine göre «sanat ve kültür» deyiminin de kullanıldığını izliyoruz. Bizim bu yazıdaki inceleme konumuzun ise ağırlığı, esasen kültürün şu veya bu alanı içerip içermemesi değil. Çünkü öyle görünüyor ki, «Ulusal Kültür» sorununda asıl tartışmamız gereken boyut «ulusallık» kavramı olacak. Bu ise, bizim görüşümüze göre örneğin «eğitim»in de kültür kapsamında düşünülmesine veya dışında tutulmasına göre değişmez. Fakat gerek «kültür» kavramına, gerekse «ulusallık» kavramına, hangi sınıfın ideolojisi ile yaklaşıyorsa, asıl ona göre değişir. Ayrıca işçi sınıfı ideolojisiyle yaklaşılsa, halinde de, bu ideolojinin verilerinin ve bilimsel yöntemlerinin gereği gibi kullanılıp kullanılmamasına göre gene değişebilmektedir. Bu bakımdan incelememize, kültür kavramının analizi ile değil, fakat «Temel-Üstyapı Diyalektiği» bilimsel sosyalist öğretisinin açılımı ile girmek daha zorunlu görünüyor.

TOPLUMDA «TEMEL-ÜSTYAPI» DİYALEKTİĞİ

Engels, doğada olduğu gibi, tarihte de, tek tek bireylerin bilinçli istemlerine rağmen, gene de objektif yasaların egemen olduğuna işaret ederek diyor ki: «Rastlantı yüzeyde (görünürde ç.n.) kendi oyununu sürdürür ama o da gene iç bünyede saklı yasaların egemenliğindedir ve bütün mesele bu yasaları bulup çıkarmaktadır». Bilimsel sosyalizmi «bilimsel» yapan da bir bakıma bu öz değil mi zaten? Peki «toplumsal ilişkilerin çok yönlü, çeşitli karmaşıklığının içinden nasıl çıkacağız? Her şeyden önce, toplumdaki 'birincil' (başat) ilişkilerle 'ikincil' (tâli) olanları birbirinden ayırarak... Bunu, bilimsel doğruluk ve pratik verimlilik içinde bize sağlayan tek araç ise 'Temel-Üstyapı' bilimsel sosyalist öğretisidir.»³

Son alıntıyı aktardığımız yayın, esasen Demokratik Alman Cumhuriyeti Felsefe Araştırması Bilim Kurumu tarafından söz konusu öğretisi üzerinde yapılmış geniş incelemenin yayınıdır. Öğretiyi, sorunumuza ışık tutacak olan ana çizgileriyle aynı yayından izleyelim: Temel-Üstyapı öğretisi «... toplumsal ilişkiler bütünü, biri maddî değer ideolojik olmak üzere ikiye ayrılması şeklinde materyalist açıklamadan hareket eder ve ideolojik ilişkilerin belirleyicisinin maddî üretim ilişkileri olduğunu saptar... Buna göre, üretim ilişkileri bütünü

(2) «Sosyalizm ve Kültür». SSCB Sanat Tarihi Enstitüsü. Çev. Ş. Salma. Konuk Yayınları 1978. S. 301: «Sovyet toplum yapısının özü —demokrasi, dinamizmi ve ahıksal havası— sanat ve kültürün gelişimi için tükenmez olanaklar sağlar».

(3) «Basis und Überbau der Gesellschaft». Adolf Bauer, Herbert Grüger, Gisela Koch, Christian Zack. Berlin. Dietz Verlag.

toplumun 'Temel'i ve bu baz üzerinde, bu temelden oluşan ideolojik ilişkiler bütünü de toplumun 'Üstyapı'sı kavramları içinde toplar. Temel, her toplum formasyonunun organizmasındaki 'iskelet'tir bir bakıma. Aynı benzetme ile ifade edersek, üstyapı deyince de o ekonomik bünye iskeletini saran «et ve kan»ı düşünebiliriz. İnsanların temel ilişkileri, yani üretim ilişkileri 'birinci' (başat) olan toplumsal ilişkilerdir, demekle şunu söylemiş oluyoruz: Bu ilişkiler, son tahlilde, üzerinde **devlet kurumlaşmaları, hukuk görüşleri, sanat, ahlâk, din ve tüm diğer ideolojik ilişkilerin, yani bütünüyle insanların üstyapı ilişkilerinin** olduğu ana zemindir.»

Görüldüğü gibi, kültür deyince ister yalnız sanatları anlayalım, ister daha geniş kapsamda örneğin ahlâk, eğitim v.b. de dahil düşünelim, bizim için belirleyici olan, kültürün de şu ya da bu kapsamda bir üstyapı ilişkileri alanı oluşudur. Yani **kültür, toplumun, yukarıda açıklanan ideolojik ilişkiler bütünü içinde bir gruplama olmaktadır.** Nitekim üstyapıyı «toplumun siyasi, hukuki, dini, sanat ve felsefi görüşleri ve bunlara tekabül eden siyasi, hukuki ve diğer kurumlarıdır» şeklinde tanımlayan Politzer⁴, ardından örnekler üzerinde dururken «kültür alanı» deyimini kullanmaktadır.⁵ Böylece, kültürü, toplumun üstyapı ilişkileri bütünüdürün şu veya bu kapsamda bir bölümü şeklinde anlamak kaydıyla, bu kez temel ile üstyapı arasındaki ilişkinin diyalektiğine bakalım: «Üstyapı, temel tarafından belirlenir. Ancak temele pasif biçimde bağımlı bir unsur olarak değil, tersine onu aktif biçimde etkileyici olarak. İnsanlar, toplum halinde birarada yaşayabilmek için, aralarındaki üretim ilişkileri temeli üzerinde belirli ideolojik ilişkiler içine girmek zorundadırlar. Bu ilişkiler, bilinç biçimleri ve toplumsal kurumlardır. İnsanlar, bu ilişkiler içinde, **üretim tarafından belirlenen toplumsal pozisyonlarının ve bunun doğurduğu çıkar yönelişlerinin bilincine varırlar ve toplumsal eylemlerine biçim verirler. Üstyapı ilişkileri, toplumsal güçlerin, gene kendilerince girilen üretim ilişkileri genel sisteminin etkisi ile, bu sistem, yani maddî temel karşısındaki pozisyonlarına göre ya o temeli ayakta tutmak, ya da o temeli değiştirmek üzere oluşturdukları ideolojik biçimler ve kurumlardır.**»⁶ Üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin ortaya çıkışı ile toplumun da sınıflara bölündüğü gerçeğini kaydeden yukarıdaki inceleme, üretim ilişkileri temelinde böylece meydana gelen uzlaşmaz çelişkinin, çelişen sınıfların düşünce tarzlarını, örgütlenme ve eylem biçimlerini de (üstyapı ilişkilerinde) uzlaşmaz çatışma pozis-

(4) «Felsefenin Temel İlkeleri». Georges Politzer. Çev. M. Ardos. Sol Yayınları. 1969. S. 319.

(5) Aynı eser. S. 321.

(6) (3) teki eser. S. 23.

yonuna getirdiğini ekliyor. Üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin doğusundan bu yana toplumun sosyo ekonomik maddi temeli, sınıfların eylem olanaklarını veya zorunluluklarını doğurmaktadır. Demek ki: «Önce şunu kavramak gerekiyor: Sınıfların varlığı halinde üstyapı, sınıfların eylemlerinin toplumsal biçimlerinden, **özellikle de çelişkilerinin sonuna kadar götürülüşünün biçimlerinden başka birşey değildir. Çelişen sınıfların, temel ve üstyapının gelişimi üzerindeki etkileri de diyalektik bir çelişki halindedir;** temelin ve üstyapının değiştirilmesi, acımasız sınıf mücadelesinin alanıdır. Bu demektir ki, toplumsal sınıfların her durumda temel ve üstyapıda işgal ettikleri egemenlik pozisyonu, sınıf çatışmasının araçları olarak hizmet görür; temelin ve üstyapının her somut gelişme aşaması, sınıf mücadelesinin ürünüdür.»⁷

Bu noktada bazı hataları da tartışmakta yarar var. Örneğin: «Her temel, kendi üstyapısını oluşturduğuna göre burjuvazinin ekonomik ve politik egemenliğindeki burjuva toplumunda, diyelim kültür alanındaki her etkinlik de o temelin bir üstyapı kurumu olarak gene kapitalizmin aracı olmaya mahkûmdur. Öyleyse sosyalist devrim olmadan önce sosyalist kültürden, işçi sınıfı kültüründen vb. söz etmek, temel-üstyapı öğretisine aykırıdır. Devrime kadar varsa yoksa politik eylem tek mücadele biçimidir (politika bir üstyapı alanı değilmiş gibi), ne zaman ki sosyalist devrim olur, işçi sınıfı ancak ondan sonra o temel üzerinde kendi kültürünü oluşturabilir», şeklinde özetlenebilen savlara çok rastlarız. Bunun da ötesinde Troçki'nin, «Proletaryanın bir 'proleter kültürü' yaratmak için yeter zamanı var mı ki? Köleci, feodal ve burjuva toplumlarından farklı olarak proletarya kendi diktatoryasına 'kısa vadeli bir geçiş süresi olarak bakar», «Marksizmin bir proletarya kültürü ürünü olduğu söylenebilir mi?»⁸, gibi görüşlerle «işçi sınıfı kültürü» kavramını hepten reddetmesi var. Böylece, bir zamanlar Troçkiciler «Sovyet toprakları üzerinde sosyalist bir kültürün kurulamayacağını kanıtlamaya» çalışırken⁹, öbür yandan bizde burjuva yazarları, gene Troçki'nin aynı yayınındaki «burjuva şiiri diye birşey yoktur, çünkü şiir, özgür sanat, bir sınıfın hizmetinde değildir»¹⁰ alay cümlesini kullanarak, aynı sayfadaki diğer sözleri, hatta çok açık dipnotunu bile gizlemek suretiyle, kendi görüşleri olan «sanatın sınıfsızlığı» iddiasını bir de sosyalizme yama-

(7) Aynı eser. S. 64.

(8) «Literatur und Revolution», Leo Trotskij. DTV. 1972. S. 155 ve 164.

(9) (2) deki eser. S. 60.

(10) (8) deki eser. S. 51.

maya kalkıyorlar.¹¹ Burjuva yazarlarının ulusal kültür meselesinde de göreceğimiz böylesi kasıtlı çarpıtmalarını bir yana bırakırsak, yukarıdaki yanılgılar kanımızca sınıf mücadelesi sürecinin kesintisizliğini ve temel-üstyapı ilişkisinin sürekli diyalektik bütünlüğünü gereği gibi dikkate almamaktan kaynaklanıyor. Benzeri yanılgıları ulusal kültür tartışmalarında da görüyoruz. Öte yandan, böylesi hatalara karşı yapılan şu tür açıklamalarda da aynı eksiklik göze çarpmaktadır: «Kapitalist cemiyette, hâkim politik spiritüel kuvvetleri temsil eden ve istihsal vasıtalarını elinde bulunduran hakim sınıfın menfaatlerini koruyan üstyapıya karşı mücadele sırasında, geleceğin sosyalist cemiyetine ait üstyapının unsurları ve ön şartları doğar. Bu unsurlar, bu ön şartlar henüz bir üstyapı teşkil etmezler. Bunlar kapitalizmin ekonomik rejimi ve üstyapısı kalktıktan sonra üstyapı halini alacak birtakım ön fikirlerdir»¹². Veya 1956'da M. Kammari tarafından ortaya atılan öneri: «Burjuva toplumunun üstyapısı ile 'Burjuva üstyapı' kavramlarını birbirinden ayırmak»,¹³ gibi... Oysa gene birbirinden yalıtılmış parçalı diyalektiklere kayabilen böyle çözümlere de hiç gerek yok. Yeter ki, yukarıda belirttiğimiz gibi «üstyapı ilişkileri, toplumsal güçlerin, gene kendilerince girilen üretim ilişkileri genel sisteminin itisi ile, bu sistem karşısındaki, yani maddi temel karşısındaki pozisyonlarına göre **ya o temeli ayakta tutmak, ya da o temeli değiştirmek üzere** oluşturdukları ideolojik biçimler ve kurumlar» bütünü olarak kavransın. (Yani yalnız ayakta tutmak için olanlar değildir üstyapı.) Çünkü bu diyalektik bütün içinde «toplumun ekonomik temeli, bir yandan egemen sınıfın sınıfsal egemenliğinin temeli, yani ezilen sınıfların sömürülmesinin ve baskı altında tutulmasının temeli iken, öbür yandan da ezilen sınıfların temeli, onların sınıf mücadelesinin tek kaynağıdır. Öyle ki, baskı altında tutulmaları ve sömürülmeleri, bu ezilen sınıfları, yalnız sömürüye katlanan, ezilen de-

(11) *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı 245'de (30 Eylül 1977): «Troçki, sanatın kendi değer ölçüleri içinde ele alınması gerektiğini söyledi» başlıklı yazısında Ferit Edgü: «o, işçi sınıfına özgü, bir sanatın, bir kültürün var olabileceğine inanmaz» diyerek ayrıca yazarın söz konusu cümlesini veriyor. Oysa Troçki, burjuva şiiri için yazdığı o cümlelerin yanına (1) no.lu dipnotunu düşerek şöyle demiş: «Okumuş tecrübeli bir gazeteciden, bu satırlar nedeniyle ateş püsküren ve edebiyatın sınıf karakterini belirleyen bir mektup aldım. Okuyucum bu alaylı cümlemi tamamen ciddiye almış. Başka okuyucularda da aynı durumun olmaması için.. şu kaydı uyarı şilti olarak koyuyorum: Dikkat! Alaydır ha!». Nitekim o bahsin aynı sayfadaki girişinde bile şu cümle var zaten: «Her egemen sınıf kendi kültürünü, dolayısıyla kendi sanatını oluşturur».

(12) J.L. Recercle - P. Albouy, «Edebiyat İlminin Problemleri». «Sanat ve Sosyalizm»in ekinde. Sosyal Yayınlar, İstanbul. 1967.

(13) (3) teki eser. S. 81.

ğil, fakat aynı zamanda, egemen üretim ilişkilerine karşı zorunlu olarak başkaldıran, mücadeleye giren sınıflar haline getirir»¹⁴. İşte bu mücadeledeki her çeşit ideolojik ilişkiler de (kültür dahil) gene aynı diyalektik bütün içinde yer alan üstyapı ilişkilerinden başka birşey değildir. Üstyapıdaki «politik kurumlar» kavramı içinde dahi «yalnız egemen sınıfların 'devlet'i ve ezdikleri sınıflara isteklerini dayatma aracı olarak kullandıkları ekonomi dışı diğer baskı araçları değil, fakat aynı zamanda, ezilen sınıfların da, mevcut sınıf egemenliği sistemine karşı mücadelelerinin aracı olarak kullandıkları örgüt biçimleri de dahildir.¹⁵

Burjuvazinin saptırma ve çarpıtmalarına gelince: Plehanov: «Hakim sınıfa ait ideoloji şekilleri, bu sınıf inişinin sonuna yaklaştığı nispette öz değerlerini kaybederler. Onun hayat macerasından doğan sanat da dekadansa (çöküşe) düşer», diyor.¹⁶ Bu gerçek genel olarak kültür için de geçerlidir elbette. Marx ve Engels bu süreci daha kapsamlı olarak şöyle açıklıyorlar: «Toplumun normal işleyiş biçimi ve onunla birlikte hakim sınıfın koşulları, ilerleyen üretici güçlere karşı 'zıtlık'larını ne kadar geliştirirlerse bundan dolayı gerek hakim sınıfın kendi çelişkisi, gerekse hükmü altındaki sınıfla aralarındaki çelişki ne kadar büyürse, başlangıçta o işleyiş biçimine uygun düşen bilinç de gerçek olmaktan bir o kadar uzaklaşır elbette, yani artık ona uygun düşen bilinç olmaktan çıkar; o işleyiş ilişkilerinin başlangıçtan sürüp gelen tasarımları da bir o kadar kof idealize lâflar haline gelir, kasıtlı gözboyama, bilinçli ikiyüzlülük derecesine düşer. Ama hayat o yalanları ortaya çıkardıkça, onlar daha bir kararlılıkla geçerli kılınmaya çalışacak, o normal toplumun dili de daha bir kutsal, ahlaksal havalara bürünecek, daha ikiyüzlü hallerle gelecektir»¹⁷. İşte «sınıflar üstü», «sınıflar dışı» yalan, burjuvazinin «kültür» ve «ulus» kavramlarına da habire sokuşturduğu bu tür gözboyamaların en etkin ve belirgin olanıdır, diyebiliriz. Öyle ki, burjuvazi, «kendi sınıf egemenliğinin aracı olan burjuva devletinin gerçek karakterini maskeleyerek» egemenliğini koruyabilmek için «sınıflar üstü devlet ve hukuk» (yani bir çeşit sınıflar üstü üstyapı?) illüzyonunu zorunlu olarak yayarken bu gözboyama ile bir ölçüde «kendi kendini bile aldatmaktadır»¹⁸. Yalnız aşağıda da daha örneklerini göreceğimiz bu ve benzeri gözboyamaları ayırdederken asıl şu ilkeyi gözden kaçı-

(14) Aynı eser. S. 75, 76.

(15) Aynı eser. S. 85.

(16) «Sanat ve Sosyalizm». Plehanov. Çev. Selim Mimoğlu. Sosyal Yayınlar. 1967.

(17) Karl Marx/Friedrich Engels: «Die deutsche Ideologie». Toplu Eserleri. Cilt 3. S. 274.

(18) (3) teki eser. S. 90.

mamak zorundayız: «Kapitalizmde, işçi sınıfı da kısmen bu gözbo-yamaların tutsağı edilmişse, bu, işçi sınıfının kendi ideolojisi demek değildir, fakat, sınıf düşmanının ideolojisi ile gözü boyanmış demektir»¹⁹. Özellikle kültür alanında temel-üstyapı diyalektik öğretisi-ni kullanırken, örneğin bir sınıftan şu ya da bu bireylerin o sırada hoşlandıkları veya inandıkları şeyler ile o «sınıfın kültürü» kavramını karıştırmamak için bu ilkenin ışığını hiç eksik etmemek gerekiyor. Genelde, Jean Freville'in dediği gibi: «İdeolojik üstyapılar içinde, eko-nomik ögenin etkisini en dolaylı ve karmaşık yolla duyanlar estetik üstyapılardır»²⁰; bu açıdan hele şimdi gireceğimiz «ulusal kültür» so-runu, belki «sınıf kültürü» sorunundan da bir basamak daha kompl-eks, dolaylı ve tartışmalı. Bu nedenle, önce «sınıf kültürü»nün belir-leyici kistasını koymadan geçmeyelim. Çünkü daha bu açıkça sap-tanmadan ulusal kültür kavramını somut tartışılabilme bile zor gö-rünüyor.

KÜLTÜRDE SINIFSALLIĞIN BELİRLEYİCİ KISTASI

Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi, 18 Haziran 1925'de Parti'nin edebiyat alanında tutacağı yolu belirleyen ünlü kararında şöyle diyordu: «Genel olarak sınıf mücadelesi şu anda bitmediği gibi, edebiyat cephesinde de hâlâ sürüyor. Sınıflı bir toplumda, tarafsız bir sanat eseri olamaz; bununla birlikte sanatın ve özellikle edebi-yatın sınıfsallığı, örneğin, politikanın sınıfsallığına göre binbir deği-şik biçimde ortaya çıkabilir»²¹. Demek ki hele burjuva toplumunda daha da karmaşık olabilen, kültürün sınıfsal niteliğini saptama me-selesinde dayanacağımız kistas da, **üstyapıda varolan sınıf çelişkisi ve çatışması içinde o kültürün yer aldığı sınıfsal taraf**, şeklinde kon-malıdır: Bunun dışında, örneğin bir kültürün yaratıcısı olan bireylerin kendi sınıfsal kökenleri —elbette bir oranda olmakla birlikte— o kül-türün sınıfsal niteliğinin esas belirleyicisi değildir. Lecercle ve Albouy: «Bir yazar doğuşu veya hatta yaşayış tarzıyla ait olduğu sınıfın gö-rüşünü ifade etmez mutlaka; meselâ Karl Marx burjuva asıllıydı»²², diye yazıyorlar. Marx'ın burjuva asıllı olması, Marksizmin işçi sınıfı ideolojisi olmasını etkilemiyor oysa. Neden? «**Sosyalizm ve Kültür**» deki şu ifade bile tek başına bu sorunun cevabı için yeterli: **işçi sı-nınıfı çıkarlarının ifadesi olan bilimsel sosyalizm.**»²³ Demek ki, üst yapı

(19) (3) tekl eser, S. 91.

(20) «**Sosyalist Gözle Sanat ve Toplum**». Jean Freville, Çev. Asım Bézirci, May Ya-yınları. 1968.

(21) (2) deki eser, S. 59.

(22) (12) deki eser eki.

(23) (2) deki eser, S. 8.

ilişkilerinde ve tabii kültürde de, sınıfsallık, **sınıf mücadelesinin verili somut tarihsel aşamasında** o kültür «**hangi sınıfın çıkarlarının ifadesi**» ise ona göre belirlenmeli. Politzer'in dediği gibi: «Fikirler ve kurumlar, metafizik bir biçimde değerlendirilmemelidir. Fikirlerin kökenlerinin onların karakterlerini belirlediği doğru ise de tarihi şartların değişmesi, onların rolünü değiştirir: Bunların **belli bir anda**, objektif şartların değişmesinden dolayı '**hangi sınıfın**' hizmetine konabileceklerini daima diyalektik olarak araştırmak gerekir»²⁴.

Peki, kültürün «sınıfsal» niteliğinin saptanmasında araştırılması gereken bu sınıfsal «taraf, çıkar, ya da hizmet» temel kıstası, sorun «ulusal» kültür olunca nasıl bir boyut alır? Yoksa bambaşka bir kıstas konabilir mi? (Ulusal'lığa da sınıf tahliliyle bakmak gerektiğine göre öyle bir «bambaşka»lık nereden kaynaklanabilir?) Temel-Üstyapı öğretisinin ana çizgilerini aktardığımız yayın, şunu da özel olarak kaydediyor: «Ayrıca, sınıf mücadelesinin, devrimin, toplumun ulusal ve diğer varoluş biçimlerinin vb. somut sorunları üzerine de temel-üstyapı öğretisinin uygulanma gereği vardır.»²⁵ Şimdi, öğretinin «Ulusal Kültür» sorununa uygulanmasına geçerken, başta altını çizdiğimiz şu satırları tekrar hatırlatmakta yarar var: «İnsanlar, bu ilişkiler (üstyapı) içinde, üretim (temel) tarafından belirlenen toplumsal pozisyonlarının ve bunun doğurduğu **çıkarcı yönelişlerinin** bilincine varırlar ve toplumsal eylemlerine biçim verirler». Buradaki «toplumsal» deyimini de aynı yayın şöyle açıklıyor: «Toplumsal eylem deyince de, her şeyden önce, büyük insan gurupları, yani halklar ve toplumsal sınıflar söz konusudur; çünkü tarihsel değişimleri etkileyen onların eylemleridir.»²⁶ O halde «ulusal kültür» sorunu için temel-üstyapı diyalektiği ışığında ikinci adımımız, «ulus» gerçeğini, gene sınıflar açısından, özellikle de sınıf mücadelesi ve sınıfsal çıkarlar açısından, tarihin gelişimi içinde, incelemek olmalıdır.

SINIFLAR, SINIFSAK ÇIKARLAR, ULUS VE ULUSAL ÇIKARLAR

«Ulus meselesi, onu ortaya koyan **sınıflara** ve bu sınıfların bu meseleyi koydukları **zamanlara** göre çeşitli görünümde alır» sözüyle, ulus meselesine olduğu kadar ulusal kültür meselesine bakışın da sınıfsal olduğunu belirten Politzer: «Proletarya, artık **ulusun çıkarlarından ayrılmaz** olan çıkarlarındaki değişikliklere uyarak, geçmişin milli kültürü içinden, hayatın sadık yansısı olan ve aynı zamanda sanatın kalıcı anıtları olan ilerici öğeleri çekip çıkarır. Ve gene ulu-

(24) (4) teki eser. S. 325.

(25) (3) teki eser. S. 25.

(26) Aynı eser. S. 17.

sun çıkarlarına karşı olan kendi çıkarındaki değişikliklere uyarak burjuvazi, ulusal mirastan ve kendi demokratik ve hümanist kalıntısından yüz çevirir»²⁷, diyerek kültürde milliliğin, ulusallığın belirleyicisini koymuş oluyor: Ulusun çıkarları (ki bu da sınıfsal): «Sınıf zıtlıklarıyla, uzlaşmazlıklarıyla parçalanmış ... bizimki gibi bir toplumda birbirinin karşıtı olan iki ideoloji vardır, sadece iki ideoloji: Burjuvazinin çıkarlarına hizmet eden ve üstyapının tamamlayıcı bir bölümü olan ideoloji ve öteki, bilimsel ifadesini marksizmde bulan proletaryanın ideolojisi (ki bu da aynı üstyapının diğer bir tamamlayıcı bölümüdür, diye ekleyeceğiz biz. Y.O.). 'Tarafsız ideolojiler'de artış diye birşey varid olmaz. Ama halkın, ulusların ve insanın düşmanı saldırgan emperyalizmin ideolojik isteklerine oranla daha az saldırgan olan, geri çekilmiş durumda bulunan kimi burjuva fikirleri de bu cins fikirlerdir. Bu fikirler, emperyalizmin istekleriyle çelişki haline düşer düşmez, burjuvazi onlara karşı saldırıya geçer. O halde, besbelli ki, işçi sınıfı ve ilerici güçler, bu fikirlere sahip çıkmalı, onlara güç ve kuvvet vermeli ve onların demokratik içeriğini geliştirerek, onları ileri götürmelidirler».²⁸ (İşte işçi sınıfı ve ilerici güçlerin bu kültürü, aynı zamanda ulusal kültürün de gerçeği değil midir, sorusu bize yol gösteriyor.) Açıktır ki, Politzer'in bu sözleri, «emperyalizm aşamasındaki kapitalizmin ilişkiler ağı içinde bulunan ve egemen üretim ilişkileri bakımından kapitalist bir ülke» olan Türkiye için de geçerlidir. Lenin'in de sosyalizm öncesi için işaret ettiği gibi (1913) «her ulusta **iki kültür**: Kültürel yaşama egemen olan güçleri temsil eden burjuva kültürü ve onun karşıtı olan, 'demokrasiden ve sosyalizmden yana kültür öğeleri»²⁹ bulunur. Buna karşılık sosyalist ulusta «manevi hayat alanında **ulusun yeni kültürel bir birlikteliği oluşur**»³⁰. Çünkü temel-üstyapı öğretisinin aydınlattığı gibi, ancak «sosyalizmin kurulması sürecinde uzlaşmaz çelişik üretim ilişkileri ortadan kalktıkça, üstyapıdaki çelişiklik de ortadan kaybolur. Üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet, giderek toplumun o temel üzerinde oluşan politik-manevi birliğini de getirir»³¹. İşte kültür alanında, burjuva ulusta «ulusal kültür» açısından varolan çelişkililik, nasıl yukarıda Politzer'in açıklamasındaki gibi sınıf çıkarlarının «ulusal çıkarlar» planında da çelişkili olduğundan kaynaklanıyordusa, sosyalist ulusta kültürel bir-

(27) (4) teki eser. S. 328, 407.

(28) Aynı eser. S. 327, 328.

(29) (2) deki eser S. 16.

(30) «**Klassen und Nation**», G.J. Gleserman, Demokratik Alman Cumhuriyeti Felsefi Araştırma Bilim Kurulu'nun isteği üzerine Wolfgang Eichhorn I, Erieh Hahn, Frank Rupprecht tarafından yayımlanmış, Dietz Verlag, Berlin, 1975. S. 78.

(31) (3) teki eser. S. 52.

liğin oluşabilmesi de gene çıkar ilişkileri ile somut açıklamasını buluyor: Çünkü «**Sosyalizm koşulları altında, tüm ulusun çıkarları ile tüm sınıfların temel çıkarları uyum halindedir.**»³²

Bu vardığımız nokta, bir defa temel-üstyapı öğretisi ışığında «**ulusal kültür**» sorununa yaklaşımda da, **asıl belirleyicinin her şeyden önce sınıfsal ve ulusal çıkar ilişkileri** olduğunu ortaya koyuyor. Öte yandan ilk cevaplamanız gereken sorunun şu olduğu anlaşılıyor: Burjuva sınıf egemenliğindeki uluslarda (sosyalist uluslardaki gibi «ulusun kültürel birliği»nden söz edilemeyeceğine, tam tersine, çelişik «iki kültür»ün çatışması söz konusu olduğuna göre) «ulusal kültür» sorununa karşı bilimsel sosyalist tavır ne olmalıdır? «Böyle bir kavram burjuva içeriklidir» gibi bir yargı ile reddedip geçmek, ya da «burjuva ulusçuluğuna kayabilir» kaygısıyla uzak durmak mı? Yahut «milli kültür» deyimini faşizmin milliyetçilik propagandasına, «ulusal kültür» deyimini ise sosyal demokrasinin oportünist, reformist sınıf uzlaşmacılığı propagandasına terkedip, bilimsel sosyalizmin bakışını başka deyimlerle ifade etmek mi? Ya da, nasıl bir silâhla karşı çıkmalı? Yoksa, yerine göre ister «ulusal kültür», ister «milli kültür» deyimleriyle bu kavramı, sahte sahipliğini kullanan burjuvazinin elinden söke söke almak, burjuvazinin bu alandaki iki yüzlülüğünü de en geniş yığınların önüne serip, işçi sınıfı enternasyonalizmi açısından kültür alanında da «**ulusallık**» kavramına gerçek çağdaş tarihsel sınıfsal içeriğini kazandırarak bu önemli mevziyi, gerçek sahibi sıfatıyla ele geçirmek, bu zorunlu silâha gereği gibi sahip çıkmak mı?

GERÇEK ULUSAL ÇIKARLAR, ULUSUN GERÇEK TEMSİLCİSİ OLAN SINIF, «GERÇEK ULUSAL KÜLTÜR»

Gene Demokratik Alman Cumhuriyeti Felsefi Araştırma Bilim Kurulu'nun hazırlatıp yayınladığı ve yukarıda iki alıntı yaptığımız, Gleserman'ın «**Sınıflar ve Ulus**» incelemesi, başlangıç için bize gerekli bilgileri, benzeri birçok yayından belki daha yoğunlaştırılmış biçimde verdiği için, önce o yayından bazı özet aktarımlar yapalım. Gleserman, daha incelemenin girişinde, bilimsel sosyalist öğretinin «yaratıcıları, ilkel toplumun çözülüşünden bu yana tüm insanlık tarihinin bir sınıf mücadeleleri tarihi olduğunu kanıtlamışlardı. Ulusal ve uluslararası ilişkilerin teorik analizinde de, bilimsel sosyalizmin çıkış noktası, bu ilişkilerin, sınıfsal ve sınıflararası ilişkilerden bağımsız ve onların dışında kavranamayacağıdır», diye söze başlıyor.³³ «Ulusların meydana gelişi de son tahlilde maddi üretimin toplumsal

(32) (30) daki eser. S. 78.

(33) Aynı eser. S. 7, 8.

gelişiminin sonucudur. Kapitalizmin yükselmesiyle nihayet (daha önceki boylar, kavimler vb.ye nazaran Y.O.) daha geniş topluluk birimleri - Uluslar doğdu. Uluslar da toplumun maddi hayatının belli koşullarına bağlıdır. Ulusun maddi belirleyicileri arasında (teritoryal birlik vb.) —en önemlisi— ulusun çeşitli bölümlerini tek bir bütün içinde toplayan ekonomik hayatın birliğidir. Bu temel üzerinde dil birliği de gelişim gösterdi, ulusal psikolojinin, her bir ulusal kültürün özgüllüğünde beliren ulusal karakterin belli özellikleri ve bileşenleri oluştu. Tüm bu süreç kapitalist üretim ilişkileri bazında ortaya çıktığından, meydana gelen ulusal devletler de burjuva devletler oldular. Ekim devrimi ardından Sovyetler Birliği'nde oluşan uluslar ise niteliksel bakımdan tamamen ayrı tarihsel koşullarda oluşmuşlardır. Bu koşullarda yeni tarihsel bir ulus tipi - sosyalist uluslar ortaya gelmiştir. Her sosyalizm öncesi toplumda asal itici, sınıf mücadelesidir ve sınıflı toplumun her şeyden önce belirleyicisi sınıfsal çıkar çelişkileridir. Oysa uluslar arasındaki ilişkilere gelince, insanlığın uluslar halinde oluşumu, aslında ulusal çıkarlar arasında bir çelişki yaratmaz. Uluslar arasında düşmanca ilişkileri doğuran, daha ziyade, o ulusların sömürücü sınıflarının kendi aralarındaki çıkar yarışmasıdır. Bütün bunlar gösteriyor ki, ulusal mücadeleler ile sınıf mücadeleleri birbirinden apayrı ve birbirinden tamamen bağımsız incelenemeyecek kadar sıkı biçimde içiçedirler.»³⁴ Burjuva ulusun gelişimindeki şu önemli noktayı da Gleserman bu bakışla ortaya getiriyor: «Genel olarak bir ulusun gerek oluşması, gerekse bağımsızlık mücadelesi, onun, güçlenmek için her şeyi yapmasını gerektirir. Bu süreçte, ulusal güçlenmenin taşıyıcısı ve egemeni olan sınıf da, sürece paralel ve tüm diğer sınıflardan önce güçlenmek zorundadır. Böylece örneğin burjuva ulusların oluşumunda, burjuva sınıfı genellikle işçi sınıfından daha erken güçlenir. İşçi sınıfı ise ancak oluşmakta olan, ya da henüz oluşmuş burjuva ulusu içinde güçlenmek durumundadır. İşte bu durum, burjuvazi ve onun milliyetçi partileri tarafından, işçi sınıfına 'Milli Birlik'çi ulusal ideolojiyi dayatmak için kullanılır. Sınıflar arasında milli barış propagandası, sınıf çelişkilerini örtbas etmek ve işçi sınıfının bir sınıf olarak biraraya gelip örgütsel birliğe kavuşmasını önlemek adına seferber edilir.»³⁵ Daha sonra 'Karşılıklı İlişkileri içinde Sınıf Çıkarları ve Ulusal Çıkarlar'a özel bölüm ayıran Gleserman: «Bilimsel sosyalizm, ulusal çıkarlara sınıfsal çıkarlardan apayrı bakmaya çalışan her yaklaşımı reddeder», diyerek bunun burjuva karşıtlarını şöyle dile getirmekte: «Bilimsel sosyalizmin aksine, burjuva sosyologlarının çoğu, ulusların ya da ırkların mücadelesini şu

(34) Aynı eser. S. 12, 13, 20, 21, 23.

(35) Aynı eser. S. 23.

veya bu biçimde birincil ve temel olarak gösterirler. Bunun ardında ise, ulusun kendi içindeki burjuva ve işçi sınıfları çıkar çelişmesini örtbas etme, işçi sınıfı mücadelesini boğma ve yerine 'yabancı' uluslarla mücadeleyi geçirme çabası gizlidir. Burjuvazinin ideologları ve onların reformist uygulayıcılarının, bu yolla işçi sınıfını getirmek istedikleri yer şudur: İşçi sınıfı 'kendi' 'ulusal!' burjuvazisini, diğer ülkeler burjuvazileri ile çıkar yarışmasında desteklesin. Burjuva dünya görüşünün ana öğelerinden birinin **burjuva milliyetçiliği** oluşu buradan kaynaklanmaktadır. (Öte yanda) Sınıfların elbirliği ile çalışması şeklindeki **reformist** propaganda ise çoğu zaman burjuva milliyetçiliğinin diğer yüzünden ibarettir». ³⁶

Şimdi burada bir parantez açarak, sınıfsal ve ulusal çıkar ilişkileri kapitalizmin emperyalist aşamasında örneğin bir geri kapitalist ülke için nasıl bir tablo gösteriyor, ona geçelim: «Egemen üretim ilişkileri bakımından Türkiye kapitalist bir ülkedir. Hiçbir zaman tam sömürge olmamış, fiili ilişkilerde ne denli bağımlı duruma düşse de 'bağımsız devlet' statüsünü yitirmemiştir», ama «Türkiye kapitalizmi emperyalizme bağımlıdır», üstelik «Bu anlamda Türkiye egemen sınıfları ve onların politik iktidarları 'bağımsız' hareket etmişlerdir. Ama isteyerek girdikleri ilişkiler bağımlılık ilişkileridir». Türkiye İşçi Partisi Programı'nın Giriş bölümünden aldığımız bu çok önemli tespitleri, Gleserman'ın yukarıdaki belirlemesiyle karşılaştırırsak: Türkiye burjuvazisinin emperyalizme gönüllü bağımlılık ilişkileri, örneğin emperyalist ülkeler burjuvazileri ile (en azından Gleserman'ın belirttiği türden) bir «çıkar yarışması» durumunun tersi gibi görüldüğüne göre, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde, işçi sınıfı ve emekçi sınıfların çıkarları ile burjuvazinin çıkarları arasında çelişkinin azalması anlamına mı gelir bu? Hayır, tam tersine. Çünkü gene aynı programda belirtildiği gibi, Türkiye kapitalizmi «kendi gücüyle geliştirip sömürmediği ulusal pazarı yabancı sermaye ile paylaşmak ve ele geçirdiği artık değeri —kârlarını— bu yoldan artırmak. Ayrıca dünya işçi hareketinde savaş sonrasında görülen büyük gelişme ve kendi işçi sınıfı karşısında kapıldığı güvensizlik duygusu» nedenleriyle de bütünleşmiştir emperyalizmle. Emperyalizm ise «Bağımsızlık ve demokrasi istemleri ve mücadeleleri birlikte oluşup geliştiği ve demokratikleşme, işçi sınıfıyla diğer emekçi sınıfların ülke politikasında güçlenmesine yol açtığı için» de «yerli gerici güçlerle birlik olur». Örnekler genişletilebilir. Fakat kısacası şudur ki, geri kapitalist ülke burjuvazisinin ulusal çıkarlara ihanet ederek emperyalizmle gönüllü çıkar bağımlılığına girmesi de, bir ülke burjuvazisinin diğer ülkeler

(36) Aynı eser. S. 31.

burjuvazileriyle «sınıfsal çıkar yarışına» girmesi gibi, son tahlilde kendi ülkesindeki işçi sınıfı ve emekçi sınıfların çıkarları ile çelişiktir. Çünkü genelde: «Ulusal çelişki ve çatışma, kapitalist ve sosyalist sistemler çelişkisinden bağımsız, kendi başına bir çelişki değildir. Emperyalist-anti-emperyalist, sömüren-sömürülen ülkeler çelişkisi, son tahlilde kapitalizmin temelindeki emek-sermaye çelişkisinden kaynaklanmaktadır; onun uluslararası düzeydeki belirtisidir.» Aynı genel gerçek elbette ki ideolojik planda ve bu arada kültür alanında da geçerlidir. Nitekim burjuvazi, emperyalizm aşamasında kendi hükümranlığını sürdürebilmek için, gene burjuva milliyetçiliğinin bir diğer ikiz kardeşi olan burjuva emperyalist «kozmpolitizm»-ini de ideolojik mücadele planına sokmuş bulunuyor. Proleter enternasyonalizminin sahtesi olan burjuva kozmpolitizmi, Politzer'in deyişi ile «her emekçiyi bir 'dünya vatandaşı' haline getirmek maskesi altında» (Kozmpolit eski Yunan'da dünya vatandaşı demek) «kökünden kopmuş, birbirinin yerini doldurabilen, tek biçime sokulmuş köleleri, yeri yurdu, adı sanı bellisiz sapkın insan gölgelerini, kabaca ve hayasızca 'dünya çapında' sömürmek»³⁷ adına uydurulmuş bir ideolojik yalandır ve «tamamıyla enternasyonal mali sermayenin hizmetindedir». Öte yandan, burjuvazinin, sözümona modern savaşların önüne geçme çaresi diye getirdiği «ulusları kaldırma, evrensel kardeşlik» kozmpolit ideolojisi, savaşların gerçek sınıfsal nedenlerini örtbas etmenin nasıl burjuvaca bir yolu ise, sınıf mücadelesi adına 'ulus'u reddetmek şeklindeki sol sapma (ulus nihilizmi) da, işçi sınıfı enternasyonalizminin bilimsel açıklamalarına öylesine aykırı bir sekte ideoloji olmaktadır.

Gleserman, incelemesinde tüm bu boyutların da sınıfsal ve ulusal çıkar ilintilerini gösteriyor: «İşçi sınıfı enternasyonalizmi, yalnız milliyetçiliğin değil, fakat aynı zamanda 'kozmpolitizm'in ve 'ulus nihilizmi'nin de karşıtıdır. **Bilimsel sosyalizm, burjuva milliyetçiliğini reddediyorsa bu, ulusal çıkarların ilerici ulusal hareketlerin önemini küçümsemesi anlamına gelmez asla.** Tersine, böyle bir davranış, bugün gene burjuva politikacılarının, sosyologlarının ve gazetecilerinin hararetle propaganda ettikleri burjuva kozmpolitizmine kaymak olurdu. Onlar, savaşların, emperyalizmin karakterinde yatan gerçek sebeplerini maskeleyerek adına, halkları, yabancı sermaye akınına karşı direnmemeye çağırıyorlar: 'Ulusal bağımsızlıktan vazgeçin, o zaman bu nedenle çıkan savaşlar da kalkar'. 'Batı' diye sembolleştirilen 'refah seviyesi' peşinde, halkları, **ulusal kültürlerinden vazgeçmeleri için kandırmaya uğraşıyorlar.**»³⁸

(37) (4) tek eser. S. 415. Aradaki alıntı Georges Cogniot'dandır.

(38) (30) daki eser. S. 33.

Peki, başta sosyalizm öncesi her ulusta birbiri ile çelişik iki kültür vardır demiştik: Burjuva kültürü ve onun karşıtı olan demokratik, sosyalist kültür öğeleri... Şimdi burada Gleserman'ın sözünü ettiği 'ulusal kültür', bu iki kültürden hangisi? Burjuva kültürü değil elbette ki. Burjuvazinin, kendi sınıfsal çıkarları adına, halkları vazgeçirmeye çalıştığı o «ulusal kültür» içinde artık «burjuva kültürü» yoktur. Ama «ulusal kültür» vardır ve onun karşıtı olarak vardır; ulusal bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesi kadar vardır; çünkü bu mücadele için vardır, artık emperyalizmle bütünleşmiş sınıfsal çıkarları çeliştiği için sosyalizme olduğu kadar ulusal bağımsızlığa da, demokrasiye de düşman duruma giren burjuvazinin kültür silâhlarına karşı, işçi sınıfı ve tüm emekçi yığınların, tüm demokratik güçlerin kültürel alandaki mücadelesi olarak vardır ve bundan dolayı elbette ki tamamen «sınıfsal»dır.³⁹ Bu mücadelenin de öncüsü işçi sınıfı ve ideolojik rehberi de (burjuva kozmopolitizmi şeklindeki sahtesine karşı) işçi sınıfı enternasyonalizmidir.

«Burjuva kozmopolitizminin yanında» bir de 'sol' radikalistler var, onlar da işi kabasından alarak, sınıf meselesini, 'ulusal'ın reddedilmesi diye kavıyorlar. Oysa işçi sınıfı 'ulus'a ilgisiz davranamaz. Çünkü politik egemenliğe varabilmesi için önce ulusal sınırlar içinde olgunlaşmak ve güçlenmek zorundadır», diye ekleyen Gleserman: «Ulus nihilizmi, ulusal çıkarları gözardı etmekte ve kaçınılmaz biçimde sekterliğe, işçi sınıfını ulusun geniş katmanlarından koparıcı yola düşmektedir. Reformizm ve milliyetçilik ise, proletaryanın sınıf çıkarlarını hiçe saymakta ve onu, kendi sınıf çıkarlarını 'tüm ulusun ulusal çıkarları' diye yutturan burjuvaziye feda etmektedir. Böylece iki uç, bilinen biçimde aynı kapıya çıkmakta ve her iki tutum da işçi sınıfı enternasyonalizmini reddetmede buluşmaktadırlar»,⁴⁰ şeklinde nok-

(39) Burada kültürün sınıfsallığı ile ilgili baştaki uzun incelememizin gereği anlaşılıyor. Nitekim burjuva kültürü, işçi sınıfı kültürü derken, o kültürün sınıfsal «işlev»ini, «hizmet»ini değil de ille sınıfsal «orijini», kökenini» esas almak, burada meseleyi nasıl içinden çıkılmaz hale getirirdi, görülüyor. Öte yandan ulusal kültür deyince ille tüm ulusu (yani burjuvaziyi de) kapsamalı diye düşünmenin gene burjuva «sınıf uzlaşmacısı» ideolojisine dahil olduğu da açıklanıyor. Bu konuda Politzer'in şu açıklaması da ışık tutucu: «Kültür alanında, birbiriyle çelişik yönleri, kapitalizmin atılım dönemine ve son bulma dönemine karşılık olan iki hareket görülür. Birinci dönem.. burjuva kültürü eleştirelci bir özümleme, benimseme süreciyle, insan düşüncesinin bütün kazançları, özellikle antik çağ kültürü ile gelişir, zenginleşir. İkinci dönem, burjuva kültürü, daha önce içine aldığı bütün ilerici, ulusal, hümanist öğeleri yavaş yavaş kendi etki alanının, kendi dünyasının dışına atar.. Hatta artık kendi geçmişine bile saygı gösteremez».

(40) (30) daki eser.

talıyor. Burada Gleserman; «Ulusun ezici çoğunluğunun gereksinmelerini dile getiren **gerçek ulusal çıkarlar** ile, egemen sömürücü sınıfların kendi kendilerine tüm ulusun ulusal çıkarları diye göstermeye çalıştıkları sınıfsal çıkarlarını birbirinden ayırmak gerek»,⁴¹ diyerek, ulusallık kıstasında da asal olan belirleyicinin altını çiziyor. Çünkü artık «burjuvazi çoktandır tüm ulusun temsilcisi değil, salt kendi sınıf hedeflerinin takipçisidir ve kendi sınıf egemenliğine ters düştüğü anda ulusal çıkarlara ihanet eder. Kapitalizmde emekçilerin çıkarları ile, resmen 'milli menfaat' diye anons edilen arasında çelişki vardır», buna karşılık «işçi sınıfının da yolunu onun sınıfsal çıkarı çizer, ne varki, burjuvazinin dar-bencil sınıf çıkarlarının zıddına, işçi sınıfının çıkarları esasen ulusun ezici çoğunluğununki ile özdeştir. Bu nedenle de işçi sınıfı, tüm **ulusun, onun emekçi çoğunluğunun gerçek temsilcisidir**», proletarya, devrimci vatanseverliğin taşıyıcısıdır ve **ulusun gerçek çıkarlarını** dile getirir».⁴²

Böylece, «gerçek ulusal çıkarlar», «ulusun gerçek temsilcisi, ulusun gerçek çıkarlarını dile getiren sınıf», temel-üstyapı öğretisi ışığında açıkça ortaya çıktığına göre, gene aynı öğretinin ilkeleri açısından, bu çıkarların hizmetinde, bu sınıfsal muhtevada olan, yani üstyapıda kültürel alanda da süren uzlaşmaz çatışmada bu «taraf»ta yer alan kültür de «**gerçek ulusal kültür**»dür.

Şimdi salt «deyim» meselesine takılmamak için, vardığımız bu sonucun, tartışmaya sunulan bir başlangıç önerisi olarak kabul edilmesi, herhalde daha uygun olur. Ancak, bizce, «ulusal» ya da «milli» deyimlerinin kendileri de, salt teorik birer tercih sorunu değil, kültür alanındaki sınıf mücadelesinde —ulusal ve uluslararası düzeyde— aynı zamanda pratik etkenliği de bulunan birer bileşen öneminde ele alınmalıdır. Dolayısıyla, «gerçek sınıfsal muhtevası kazandırılmak kaydıyla» «ulusal» ve «milli» deyimlerine kültür alanında da «onun gerçek taşıyıcıları olan sınıf ve tabakalarca» sahip çıkılmalıdır. Nasıl ki, demokrasi sözcüğünü de burjuvazi adımı başı «kendi hesabına» kullanıyor diye biz demokrasi mücadelesinde o sözcükten vazgeçmeyi düşünmüyoruz. Bağımsızlık mücadelesinde «ulusal bağımsızlık» deyimine gerçek içeriğini işçi sınıfının kazandırması gibi. Ancak gene de özellikle meselenin «deyim» yanının mücadeleye pratiği içinde değişebilirliği söz konusudur.

Artık buraya kadarki inceleme ışığında, ayrıca 'deyim' sorunu da dahil olmak üzere vardığımız yargılarla birlikte, CHP'nin kültür politikasının, konu ile ilgili diğer görüşlerin ve faşizmin «milli kültür» politikasının eleştirisine geçelim.

(41) (30) daki eser.

(42) (30) daki eser.

BURJUVA MİLLİYETÇİLİĞİ VE FAŞİZMİN SAHTE «MİLLİ KÜLTÜR» SAVI

Bu konuda MC dönemlerinin «Milli Kültür» dergilerinden ve yayınlarından tipik birkaç örnek vermek yeterlidir sanıyoruz:

Milli Kültür Dergisi Şubat 1977 sayısında Yılmaz Öztuna imzalı yazı «Kültür Savaşı» başlığını taşıyor ve başa, çerçeve içine aldığı sözler: «Hürriyet ve demokrasi yaygarası milletlerarası komünizmin, bütün ülkelerde kullandığı bir metoddur. Otuz küsur yıldan beri kullanılan son sızma metodu budur» ve yazının içinden bazı cümleler: «Rusya için Türkiye, asırlardan beri daima en birinci hedeftir. Türkiye gerçekte diğer ülkeler kadar Batı istismarı görmemiş. Türkiye de demokrasiye inanmayan, ideal bir faşizmi özleyen az milliyetçi kalmıştır. İrkçı milliyetçi hiç yoktur. Esir Türkler'i» vb. Daha kendi içinde de çelişkili bu sözlerde emperyalizmin, kapitalizmin, faşizmin, ırkçılığın nasıl «kollandığı», buna karşılık açık demokrasi ve hürriyet düşmanlığı ve tümüyle tabii sosyalizmin ve dünya sosyalist sisteminin hedef alındığı görülüyor. Daha önemlisi, bunun için «milli kültür» adına «kültür savaşı» açılıyor. Nitekim aynı derginin başyazısında Prof. Emin Bilgiç «İngiltere ve Amerika, Birinci Dünya Harbi'nden sonra, galibiyetlerine rağmen, çok geç de olsa, uyanan dünyada müstemlekeciliğin ve emperyalizmin sürdürülemeyeceğini anlamış ve daha çok eski müstemlekeleri ile iktisadi ve kültürel nüfuz siyasetini yürütmeye yönelmişlerdir» diyerek Amerikan emperyalizmini örtbas ederken, Sovyet Rusya «en aşırı emperyalist devlet hüviyetinde» gösterilmektedir. (Maoculukla böylesine çakışma da çok ilginç tabii). Gene aynı dergide bir şiir: «Kırım'da, Kerkük'de zindanlar dolu / İstiklâl üzredir cihadın yolu» diye sürüyor, başlığı «İstiklâl» ve «esir mü'min ırkdaşlarıma» hitabıyla başlıyor. Gerçek ulusal bağımsızlık mücadelesinin, sınıf mücadelesinin, ırkçılığa saptırılmasının tipik kültürel örneği. Öbür yanda Samiha Ayverdi adlı birinin yazıp 1976'da Kültür Bakanlığı'nda 30.000 adet basılarak yayılmış olan «Milli Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız» adlı kitapta, Türk dilini kurtarmak (!) için «bir Dil Akademisi kurulmalı ve Akademiye seçilecek Türk ve Batılı gerçek ilim adamlarının verecekleri karara» uyulması temin olunmalıdır, deniyor, az sonra «Rus emperyalizmine karşı bir alarım mahiyetinde olan eserleri filme aldirmalı ve bu iş için milliyetçi film şirketleri ile temas» edilmelidir tavsiyesi yapılıyor. Hele eğitim için: «Bir memleketin kalkınması için o memleketin bütününe kademeli bir tahsil ve terbiye vermek ve seviyelendirmek, elbetteki istenilir ve özenilir bir keyfiyettir. Ancak her içtimai bünyenin kendi şartlarını ve hususiyetlerini gözönünde tutmadan alınacak bir kararın da fayda yerine zararlı neticeler vereceğine şüphe

edilemez» hükmü verildikten sonra açıkça: «Bugün istesek ve bütün imkânlarımızı zorlasak da, memleket sathında, yaygın ve ciddi bir okuma yazma kampanyası açamayız. Hovardaca bir iddia ile böyle bir işe kalkışsak dahi netice almamız mümkün olmaz» diyerek «milli kültür» yapıyor: «Moskof kinini ayakta tutmanın bir mukaddes cihad» ilan edilmesi birinci plana alınarak. İşte «milliyetçilik» ideolojisinin bağımsızlık, demokrasi, barış, sosyalizm düşmanı, dolayısıyla işçi sınıfı ve emekçi halk düşmanı, emperyalizm kölesi, faşist, burjuva muhtevalı gayrı milli yüzü. Ama bütün bunlar «milli kültür» paravanı ile yapıyor. Ve Osmanlı fütuhâtı üstüne şiirler yazdığı için Yahya Kemal kutsal «Milli Şair»imiz oluyor, Nazım Hikmet ise «Vatan Haini» ilan ediliyor. Elbette. Çünkü gene bir Prof. Dr. milliyetçiye göre (Mehmet Kaplan. **Türk Milletinin Kültür Değerleri**, Devlet Kitapları. 1977): «Yahya Kemal'in şiirleri bizi Osmanlı tarihine götürecek en güzel kılavuz»muş ve «Türklerin en belirgin özelliği 'dünyaya hâkim olma' iradesi» imiş. Tabii bu kafanın «istiklâl» anlayışı da yukarıdaki şiirdeki gibi olur: «... başa sokulup börkler / hücuma geçecek mücahit Türkler» Nereye? «Musul'a, Kerkük'e». Gerçekte ise burjuva milliyetçiliğinin yönetiminde «... okullarımızda Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan söz etmeyen, söz etmemek için 'Cumhuriyet tarihi ile imparatorluk tarihi içiçe girmiştir' diyerek anlatan, fakat Abdülaziz için 'çok milliyetçi idi' diyebilen 'Öztuna Tarihi' okutulmaktadır.»⁴³ İşte emperyalizme gönüllü bağımlı burjuvazinin, Politzer'in ifade ettiği gibi «emperyalizmin istekleriyle çelişki haline düşer düşmez ulusal mirastan yüz çevirmesi»nin tipik örneği. Temel-üstyapı diyalektiğinin somut görüntüsü. Burjuva milliyetçiliği artık «Atatürk'ü de taşıyamıyor». Ne yukarıda sözünü ettiğimiz «Milli Kültür» dergilerinde, ne de «Kültür» yayınlarında artık Atatürk öne çıkarılmıyor. Çünkü «Arka üstü yatmak ve hayatını sâyden muarra (çalışmadan) geçirmek isteyen insanların bizim heyet-i içtimaiyemiz (toplumumuz) içerisinde yeri yoktur. Bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı heyet-i milliyece mücahedeyi (cihad açmayı) caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız.»⁴⁴ diyen de Atatürk. Burjuva milliyetçiliği, tam tersine, Atatürk'ün bu sözlerini eğitimde kullanan öğretmeni mahkemeye verecek kadar emperyalizm kölesi, ulus düşmanı, emekçi halk düşmanı bir milliyetçiliktir. Politzer'in dediği gibi «Bir kere daha Lenin'in sözlerini anıyoruz: «Emperyalist kapitalizm, ulusların en büyük zorbası olmuştur. Emperya-

(43) M. Emin Değer'in «Kültür Emperyalizm» bildirisinden, **Türkiye Yazıları**, Özel Sayı: 13 Nisan 1973.

(44) **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I**, 2. Baskı. 1961. Türk Tarih Kurumu Basımevi. S. 196.

lizm çağında burjuva milliyetçiliği, uluslara zulmeden bir rolde kendini ortaya koyar. O halde nasıl olur da, burjuvazinin karşıtı olan sınıf, proletarya, milli meseleyi ele almaz?»⁴⁵ Cevabı: «Proleter enternasyonalizmi»⁴⁶. Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Behice Boran'ın şu sözlerini hatırlıyoruz: «Bu durumda, işçi sınıfı enternasyonalizmini güçlendirmek, uluslararası sermaye karşısına uluslararası işçi sınıfı dayanışması ve birliğiyle çıkmak daha da ivedilik ve zorunluluk kazanmaktadır. Türkiye işçi sınıfı hareketi dünya işçi sınıfı hareketinin dayanışma ve birliğinin bilincindedir. Şunun da bilincindedir ki, işçi sınıfı hareketinin uluslararası niteliği bu hareketin her ülkedeki ulusal niteliğini reddetmez, dışlamaz. Tam tersine, dünya işçi sınıfı hareketine katkıda bulunabilmenin temel şartı, her işçi sınıfının kendi ülkesinde güçlü olmasına; politik, ideolojik ve ekonomik mücadelesini geliştirip, yükseltmesine; diğer emekçi sınıflarla ittifaklar oluşturup tüm ilerici, demokratik yurtsever güçlerin dayanışma ve birliğini işçi sınıfı öncülüğünde gerçekleştirmesine bağlıdır. Tüm sömürülen, ezilen kitlelerin; demokratik hak ve özgürlüklerin; ulusal bağımsızlık ve çıkarların güçlü, tutarlı, yılmaz savunucusu işçi sınıfıdır. İşçi sınıfı gerçek yurtseverdir.»⁴⁷ İşte, hayatını Türkiye işçi sınıfının bu ideolojisinin mücadelesine vermiş, bunun en yüce, zengin ürünlerini yaratmış bir şairimizi, Nazım Hikmet'i, burjuva milliyetçiliğinin, «vatan haini» ilan etmesinden daha doğal birşey olamaz. Ama işte aynı nedenle de, Nazım Hikmet, burjuvazi için ne kadar vatan haini ise, bizim için de o kadar «gerçek yurtsever», o kadar «gerçek milli şair»imizdir. Öyle ki, Nazım, bu zıtlığı ve bu gerçeği de gene kendi şiiriyle en güzel ifade etmiş: «... Nazım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor... Hâlâ!»

Burada bir noktayı daha açıklaştırmadan geçemeyeceğiz: «Ulusal» veya «milli kültür deyimini kullanırken, bunun burjuva milliyetçiliğine kayma tehlikesi elbette küçümsenmemelidir. Ne var ki, bu tehlike esasen, özellikle şu mücadele aşamasında 'ulusal'lık kistasını hâlâ, 'biçim'de, 'ulusa özgü' olma şartında, 'geleneksel'likte arama alışkanlığından gelmekte. Sosyalist uluslar için, başta belirttiğimiz gibi artık «iki çelişen kültür» durumu bulunmadığından, ulusal kültür yaklaşımı da, örneğin Gorki'nin, biçim olarak ulusallığı korumak ama özde sosyalist olmak veya Lunaçarski'nin, evrensel insanlık senfonisinde ulusal motiflerin korunması, şeklinde ifade ettikleri bir yaklaşım olabilir. Kaldı ki, bu ifadeleri bile yukarıda sözünü ettiğimiz 'biçim ulusallığı' mahiyetinde anlamak mümkün değil: SSCB

(45) (4) teki eser. S. 430, 416.

(46) Aynı eser. S. 416.

(47) Boran'ın 1 Mayıs dolayısıyla verdiği demeçten. 1977. **Yürüyüş**. Sayı 108.

Sanat Tarihi Enstitüsü, «**Sosyalizm ve Kültür**» yayınında Sovyet Cumhuriyetleri için şunları kaydediyor: «Ulusal özelliğin yanlış yorumlandığı durumlar olmuştur: Ulusal biçimler, etnik ögelerin vurgulanmasıyla ve eski ayin ögelerinin yeniden canlandırılmasıyla belirlenmiştir. (Oysa) Sanatın ulusal özelliği, çağdaş yaşama biçimlerinde ortaya çıkar.. Bazan.. ulusal cumhuriyetlerdeki sanatçılar.. ulusal ögeyi o ulusun ya da halkın yaşayışıyla ilgili özel konularla, ulusal süsleme ya da donatma ögeleriyle, ya da bile bile ilkel tutulmuş fikirlerle yansıtmaya çalışmışlardır.. Oysa bugün.. çeşitli Sovyet uluslarının sanatlarındaki ulusal özellik yalnız dış, yüzeysel ögelerde değil, özgün sanatsal düşünmede ve algılamada ortaya çıkar.»⁴⁸ Hal böyleyken, hele tamamen «çelişki ve çatışma» temelini belirlediği kapitalist toplumda, ulusal ögeyi sırf ulusal «köken» veya ulusal «biçim»de aramak, elbette aldatıcı olur; dahası, burjuva milliyetçiliğinin değirmenine su taşımak olur. Burada kabahatı, «ulusal veya milli kültür» deyimini kullanmakta değil, onun içeriğini, kıstasını doğru koymamakta aramak gerek. Albouy ve Recercle, «Amerikan emperyalizmi, dünyaya hakim olmak gayesiyle milli kültürleri boğmaya çabalamaktadır.. Hele edebiyat tarihinde bir ayırma yaparak onun geçmişi müdafaa eden tarafını bir yana; yükselen ve geleceğe namzet olan sınıfın menfaatlerini —bu menfaatler bütün çalışan halkın menfaatleri ile kaynaştığı nispette (ki esasen böyledir diyoruz biz)— temsil eden tarafını öbür yana koymak lâzımdır» derken şu uyarıyı da ekliyorlar: «Folklorla ait herşey ilerici değildir. Sömürücü rejim, türlü gerici tasavvurları ta halk esprisine kadar sokup yerleştirmiştir. Gericiğin folklorla olan şüphe uyandırıcı ilgisi bu yüzdendir.»⁴⁹ Bir örnek verelim: Ünlü «Gencosman» türküsü; Osmanlı sarayından kaynaklandığı saptanan oluşumu ile burjuva şoven milliyetçiliğinin işine çok iyi yarıyor: «Allah Allah deyip geçti Gencosman!». Oysa Genç Osman'larını, kendisine hiç birşey getirmeyip sadece götürmüş egemen sınıf uğruna yitiren emekçi halkın, aynı türküyü başka türlü söylediğini görüyoruz: «Gencosman ölürken gök yıldız ağlar.» Bunlardan hangisi bugünün ve emekçi halkın gerçek milli kültürüdür? İkincisi elbette. İlki (bize devamlı dinletilen şekli) ise, burjuvazinin sahte «milli» kültür gözboyaması içinde yerini almıştır. Üstelik işçilerin de çoğunluğu o türkünün yalnız «Allah Allah» şeklini biliyorlar ve hatta ondan etkileniyorlardır da. Ama işte bu, en başta önemle altını çizdiğimiz gibi, «işçi sınıfının kendi ideolojisi demek değil (yani o çerçevede yer alan bir kültürel unsur değil)dir, fakat, sınıf düşmanının ideolojisi (onun kültürel unsuru) ile gözü boyanmış

(48) (2) deki eser. S. 64, 130, 187, 259.

(49) (12) ye bakınız.

demektir.» (Ayrıca bu ilk şeklin sanattan yoksunluğu yanında ikinci şeklin gerçek şiirsel yoğunluğuna da dikkat çekmek isteriz. Oyle ki, salt biçim veya köken olarak bakıldığında bu türkünün her iki haline de 'milli' denebilirken, sınıfsal kıstaslarla bakıldığında, ancak ikinci halinin, bugünün mücadelesinde bir emekçi sınıf kültürü ve bir o kadar gerçek ulusal kültür ögesi olduğu gibi, aynı zamanda evrensel olabilecek dolulukta bulunduğunu görüyoruz). Lenin «Uluslararası kültür, ulusal olmayan kültür demek değildir», diyor⁵⁰. Yalnız bu «uluslararası»lık burjuva kozmopolitizmi değil işçi sınıfı enternasyonalizmi anlayışıyla tabii. Bugünün sosyalist ulusları, kendi sosyalizm öncesi geçmişleri için de «ulusal kültür» deyimini kullanmaktan çekinmiyorlar, ancak ölçüyü tamamen «öz»e yönelik koyarak: Suchkov «Puşkin hakiki bir ulusal şairdi» derken, «öyle ki, sonunda, kapitalizmin eleştirisi, Puşkin'in çok yönlü yapıtlarının önemli bir yanı olmuştur», «Puşkin, gerek 'saf' Amerikan biçimi içinde, gerekse karakteristik Avrupa biçiminde olsun, reddetmiştir kapitalizmi.. ihtilâlcî halkla birlik olma olanağını araştırmıştır.. toplumsal gelişmenin gelecekteki seyirini sezinleme çabası içinde, hayatın ilerisine doğru bakmıştır», gibi gerekçelere dayanmaktadır.⁵¹ Öte yanda, 1959 tarihli «**Bulgar Kültürü**» adlı yayın, Önsöz'ünde, Bulgar ulusal kültürü olarak hep geçmişin —Bulgar burjuvazisine karşı da— mücadele kültürünün örneklerini sıralıyor ve şunları söylüyor: «... Eşsiz Bulgar şairi ve devrimcisi Christo Botev'in şiirleri.. Bu devrimci yazarlar kuşağı baskılara karşı mücadeleye hayatlarını verdiler.. Kurtuluşun ardından Bulgar burjuvazisi ilk günden beri uluslararası kapitalizmle bağlantı halinde.. ülkenin ekonomik ve kültürel ilerlemesine hiçbir destek sağlamaksızın halkı acımasızca sömürdü. Ancak ne monarşi, ne faşizm, ne de kapitalist sömürü ulusal kültürün gelişmesini durduramamıştır.. Halkın karşılaştığı felâketler, hatta faşist diktatörlüğün karanlığında bile, Bulgar kültürünün, halkıyla, 'yeniden doğuş' ruhuyla ve daha iyi ve daha hakça bir hayat için çabasıyla bağlantısını tahrip edememiştir. 1944 öncesi 50 yıl boyunca verilen kahramanca mücadelede yerlerini alan Bulgar kültür adamları.. kalemleri ve silâhları ile halkın bağımsızlık mücadelesine katıldılar..»⁵² İşte burjuva toplum koşullarında kültürde gerçek ulusallığın gerçek «motif»leri. Bu mücadelede Bulgaristan'da da burjuva milliyetçiliği yok muydu? Onun da emperyalizmin kölesi, şoven, sahte «milli» ideolojisi yok muydu? «Kolayca ganimet elde etmeye çalışan 'Büyük Bulgaristan' hülyası peşinde koşan Hitler'in Bulgar yaltakçıları, halklarının

(50) V.I. Lenin'den alıntı (2) de. Toplu Yapıtları. Cilt 20. S. 24,

(51) «Gerçekçiliğin Tarihi». B. Suchkov. Bilim Yayınları. 1976. S. 95, 96, 106,

(52) «Die Bulgarische Kultur». Fremdsprachenverlag. Sofia, 1959.

menfaatlerini ve geleceğini teslim edenler» (Dimitrof) vardı tabii. Aynen, bir yandan ulusal gerçek çıkarlarını emperyalizme teslim ederken öbür yandan «Bulgarlar»ın «IX. yüzyıldan önce Türk» olduklarını kanıtlamaya uğraşan (Mehmet Kaplan. **Türk Milletinin Kültür Değerleri**. S. 7) Amerikan yaltakçısı sahte «milli» kültürcü, «Büyük Türkiye» hülyacıları gibi. Buna karşı Dimitrof'un çağrısı bize ışık tutuyor (1946): «Halkımıza, vatanımıza, büyük milli kahraman, devrimci şairimiz yüce Hristo Botef'in hizmet etmiş olduğu gibi hizmet edelim; halk düşmanlarıyla devrimci Hristo Botef'in korkusuzca mücadele etmiş olduğu gibi mücadele edelim.»⁵³ Buradaki «milli» sözcüğünün burjuva milliyetçiliğine kayması mümkün mü? Ama tersine, onunla mücadelede nasıl etkin bir silâh olduğu görülüyor.

Son olarak SSCB Sanat Tarihi Enstitüsü'nün yayınından, devrim öncesi ile ilgili şu satırları aktarmakta yarar var: «Ulusal sorun, özellikle de 'ulusal kültür' sorunu, ülkenin her yanında da gittikçe artan bir önem kazanıyordu. Rus olan her şeyi yadsımaya yönelik ulusçu eğilimleri dengelemek amacıyla, kendi halklarının uğradığı toplumsal adaletsizlikleri göstermeye çalışan Rusya'daki ezilen halkların ilerici edebiyatları, Rus halkının ilerici kültürünün toparlanmasını, bu kültürün çarlıkla ve toplumsal eşitsizliğe karşı verilen ortak mücadelede Rus demokrasisiyle birleştirilmesini desteklemiştir. Polonyalı devrimcilerle Rus Dekabristleri bir zamanlar aynı coşturucu sloganı paylaşıyorlardı: 'Bizlerin ve sizlerin özgürlüğü için!'⁵⁴

«Gericici büyük burjuvazi, kendi sınıf imtiyazlarını, ulusu Amerikan emperyalizmine kul etmekle koruyabiliyor. Tersine devrimci proletarya, bağımsız bir Fransız siyaseti güderken, tümüyle ulusun (yalnız hain sınıf bunun dışındadır) çıkarını savunur!» (Poltzer)⁵⁵. O halde proletaryanın, bu mücadelenin kültürünü de, (özellikle hain sınıfın sahte 'milli' kültür saldırısına karşı) «gerçek 'milli - ya da ulusal' kültür» diyerek sahip çıkması, yalnız hakkı değil, görevi de oluyor. (Aksi halde meydan, kültür alanında sadece burjuvazinin 'milli'lik, 'ulusal'lık propagandasına kalıyor pratikte.) Nitekim şimdi de CHP'nin «Ulusal Kültür» politikasında burjuva reformizminin «sınıf uzlaşmacılığı» propagandasını göreceğiz.

TUŞTAV

(53) **Halk Cumhuriyetine Doğru**, Georgi Dimitrov, Habora Kitabevi Yayınları. 1970. S. 38, 52.

(54) (2) deki eser. S. 27, 28.

(55) (4) teki eser. S. 419.

BURJUVA REFORMİZMİ - SINIF UZLAŞMACILIĞI VE CHP'NİN KÜLTÜR POLİTİKASI

CHP'nin kültür politikasını da gene Kültür Bakanlığı'nca, fakat bu kez «Ulusal Kültür» adıyla yayınlanmakta olan dergiden izlemek mümkün. Esasen derginin 1978 Temmuz sayısında başyazı olarak Kültür Bakanı Doç. Dr. Ahmet Taner Kışlalı'nın «Ulusal Demokratik Halkçı Kültür Siyaseti» başlıklı yazısı yayınlanmış bulunuyor.

«Bizim izleyeceğimiz kültür siyaseti», diyor Kışlalı, «ulusal, demokratik ve halkçı olacaktır». Bu «ulusallık, demokratiklik ve halkçılık ilkelerinin uygulamaya yansımaları»nı da «özerk kurumlaşma, demokratik yönetim ve yaygınlık» şeklinde belirlemekte. «Özerk kurumlara, demokratik yönetime ve kültürel olanakların yaygınlaşmasına karşı olmak, eğer bunların gerçek anlamını bilmemekten doğmuyorsa, ulusçuluğa, özgürlükçü demokrasiye ve halka olan inançsızlıktan kaynaklanıyor demektir» sözleriyle de biraz daha açılınca: Ulusçuluk - Ulusal Kültür - Özerk Kurumlar; Özgürlükçü Demokrasi - Demokratik Kültür - Demokratik yönetim ve Halka İnanç - Halkçı Kültür - Kültürel Olanakların Yaygınlaşması tarzında bir sistematik görünüyor.

Uygulamaya baktığımızda henüz «özerk kurumlar»a yönelik somut adımlar göremiyoruz. Tam tersine özerk kültür davranışlarının önlendiğini gördük: 1978 sonbaharında CHP'li Ankara Belediyesi'nce düzenlenen ve burjuvazinin keyifle beslediği bugüne kadarki İstanbul «Kültür» Şenliklerinin tersine, gerçekten demokratik içerikli, gerçekten halk şenliğine yaklaşabilecek Ankara Şenliği, sayın Kışlalı'nın da içinde bulunduğu Hükümet tarafından bir şekilde «durduruldu». Oysa Sayın Kışlalı, 18 Şubat 1978'de Cumhuriyet Gazetesinin: «Bir edebiyat şenliği için ne dersiniz?» sorusunu, kendi deyimiyle «tek cümleyle» yanıtlayarak: «Düşünmek zorundayız» demişti. Nereden, nereye? Demokratikliğe gelince, kültür kurumlarında demokratik yönetime geçilmesi bir yana, zorunlu demokratik özgürlükler kısılmakta, kültür etkinlikleri imkânsızlığa itilmek istenmektedir. Aslında daha o röportajda gazetenin, film sansürü ile ilgili olarak: «Yeni sansür tüzüğü'nün hazırlanması hangi aşamadadır?» sorusuna Bakan Kışlalı'nın şu cevabı yeterli göstereydi: «Sansür tüzüğü'nü hazırlamak İçişleri Bakanlığı'nın görevidir. Takdir edersiniz içinde bulunduğumuz koşullar İçişleri Bakanlığı'nı ilgilendirmektedir. İçişleri Bakanlığı, içinde bulunduğumuz bu durum karşısında sansür konusuna ivedi olarak eğilemez.» Filmden sansürün kalkması ne kelime, özgür ve örgütlü kültür-sanat çalışma ve etkinliklerinin tümüne fiili sansür konmuştur: Önceden bildirme ve izin alma şartı-

nın başka adı yoktur. Üstelik kendi gayreti ile halk kitleleri içinde kültür-sanat ilişkisi sürdüren etkinliklere ve örgütlere de gene olmadık engellemeler eklendi. Dahası, bu tür çalışmayı tamamen imkânsızlaştıracak yasa tasarıları, üstelik terörü önlemek adına gerçekleştirilmeye çalışılıyor. Oysa terörün kaynağının faşist odaklar olduğu belli. Onlar da izne tabi çalışmıyorlar zaten. Faşizm cinayetlerini kültürel çalışmayla işlemiyor ki. O zaman «teröre karşı» diye getirilmeye çalışılan tüm «paket»ler, gene Bakan Kışlalı'nın deyimleri ile asıl «ulusal», «demokratik», «halkçı» güçlere karşı işleyecektir. Ve bütün bu uygulamalar Bakan Kışlalı'nın yazısındaki «Özerk kurumlara, demokratik yönetime ve kültürel olanakların yaygınlaştırılmasına karşı» olanların özlemleriydi. Öyleyse bu uygulamalar CHP'nin hangi «ilkelerinin uygulamaya yansımından başka birşey değildir?» (Kendi deyimiyle..) İnceleyelim:

CHP'YE GÖRE ULUSALLIĞIN ŞARTI: «SINIFSAZ OLMAMAK»!

Ulusun ve ulusçuluğun oluşumunun bir çeşit tarihçesinden konuya giren Kışlalı, burjuva devrimine kadar meseleyi getiriyor ve az çok sınıfsal açıklamaya dayanıyor, denebilir, ancak burjuva devriminden sonra tarihi «kesiyor» anlamlı biçimde. Ve bilimsel sosyalizmden yararlanmış gibi görünen tüm bu açıklamalar, sanki sırf şu iki cümleye varmak için yapılmış: «Ulusçuluğun sınıflarüstü bir yanının da varlığı yadsınamaz» ve «Ulusal bir kültür siyaseti her şeyden önce sınıfsal olmamak zorundadır. Toplumdaki bütün kesimlerin ortak gereksinmelerine yönelik olmak zorundadır». Sayın Kışlalı, ulusçuluk için, bir yandan «çıkış noktasında daha çok belirli bir sınıfın egemenliği ele geçirmesini kolaylaştırmış», «zaman zaman aynı sınıf veya sınıflar birliğinin toplumdaki iç çelişkileri gözden saklamak veya geriye itmek için dışa karşı dayanışma sağlamasına olanak vermiş» olduğundan sözediyor, diğer yandan, böyle de olsa «ulusçuluğun sınıflarüstü bir yanının varlığı da yadsınamaz» diye yargı veriyor. Gene bir yandan «ulusçuluğun bir ideoloji olarak doğmasına ana etken olan sınıflar zamanla tutucu bir ulusçuluk anlayışını benimsemişlerse, bunun nedeni, o sınıfların çıkarlarının giderek dışarıya bağımlı hale gelmesidir. Şimdi ilerici ulusçuluk anlayışı en güçlü desteğini, geçimini kendi emeği ile sağlayanlardan görmektedir. Çünkü ulusal çıkarların zedelenmesinden, özellikle ulusal kaynakların bir dış sömürü konusu olmasından asıl zarara uğrayan toplum kesimleridir», diyor, diğer yandan tam da bu sözleri şu yargıya bağlıyor: «Ulusal bir kültür siyaseti her şeyden önce sınıfsal olmamak zorunda.» Neden? Çünkü: «Toplumdaki bütün kesimlerin ortak gereksinmelerine yönelik olmak zorunda». Ayrıca sınıf deyimlerinin

nasıl 'kesim' oluverdiği de dikkat çekici) Oysa bir önceki sözlere göre 'kesim'lerin çıkarları çelişik. Demek ki, ortaklığı şart koşarsanız ulusallık mümkün olamaz. Yok eğer ulusallık diyorsanız gene de, o zaman ya kendi sözleriyle «dışarıya bağımlı» sınıfın (bizim sahte «millî»lik diye nitelediğimiz) savına, ya da gene kendi sözlerinizle «ulusal çıkarların zedelenmesinden asıl zarara uğrayan kesimlerin!» (bizim deyimimizle) gerçek ulusal kültür savına sahip çıkmak durumundasınız. Ama hangi yolla olursa olsun «sınıfsal olmama» şartına varamazsınız. Gerçek şu ki, asıl «her şeyden önce» Sayın Kışlalı'nın kendisi, CHP'nin, yazının başında genişçe sergilediğimiz «burjuva oportünist, reformist» sınıf uzlaşmacılığı) ideolojisi icabı «sınıfsal olmamak zorunda». Nitekim ardından, demokrasi anlayışının amacını da: «toplumun katmanları arasında barışçı yöntemlerle yürütülecek bir savaşımın (!) sonunda bir çıkar dengesinin sağlanmasına yönelik» diye tanımlıyor. Özerk kültür kurumlaşması, sırf sınıfsal olmayan bu «gerçekten ulusallık» adına nihai hedef diye gösteriliyor. Böylece, uygulamadaki o «geri saymalar»ın, hangi burjuva «ilkeler»in sonuçlarından ibaret oldukları görülüyor. Bu kez Sayın Kışlalı'nın ifadesini biz kullanarak diyeceğiz ki: «Bilimsel sosyalizmin açıklamalarını kullanarak kültürde ulusallık (demokrasi ve diğer boyutların esasen bunun içinde olduğunu gösterdik) için «sınıfsal olmama, sınıflarüstü, çıkar ortaklığı, çıkar dengesi» vb. yargılara varabilmek, eğer bu konuları ciddiye almamaktan gelmiyorsa, o zaman burjuvazi adına bile bile çarpıtma yapmaktır. Bu yönden gene temel-üstyapı öğretisinin ilginç uyarısı şöyle: «Burjuvazi, kendisini tarih sahnesinden çekilmeye zorlayan, çağımızın üç asal devrimci oluşumuna—Dünya Sosyalist Sistemi, Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi ve Ulusal Kurtuluş Hareketlerine— karşı vargücü ile dayanmaya çalışırken, burjuva ideologlarının da bu yönde hizmetleri, bilimsel sosyalizmin giderek artan çekiciliğine karşı dayanma gücü yaratmak olmaktadır. Ne var ki, bilimsel sosyalist dünya görüşünün kullanılma alanının gittikçe genişlemesini artık önleyemediklerinden, bütün güçleriyle, bu dünya görüşünün bileşenlerinin ideolojik içeriğini boşaltmaya ve böylece geri kalan boş söz kalıpları içine burjuva düşünce içerikleri dökmeye çalışmaktadırlar».⁵⁷

Folkloru, burjuvazi için turist vapurlarından döviz dilendirme aracı haline getirmek mi «sınıfsal olmamak ve gerçek ulusallık»? Yahut Nazım Hikmet'in milli şair olarak en geniş «halk kesimlerine yayılması»na karşı hâlâ «sınıflarüstü bir utangaçlık» sürdürmek mi? Sınıflı toplumda «sınıfsal olmama» iddiasıyla ancak egemen sınıfa

(56) (30) daki eser. S. 23.

(57) (3) teki eser. S. 59.

«hizmet» edilir, «gerçek ulusal» da olunamaz. CHP'nin, «kendisi bakımından da yaşamsal bir öneme sahip» tercihi, kültür alanında da bir an önce yaparak,⁵⁸ «kendisine oy veren emekçi kitlelerin çıkar ve talepleri ve onlara verdiği vadeler doğrultusunda politika yürütmesi ve kitlelerin örgütlü birleşik gücüne dayanan mücadeleye katılması için» kendisine işçi sınıfınca yöneltilen çağrıya kulak vermesi, kültür alanında demokratikleşme için belirli adımları atabilmesinin de tek çözümü görünüyor. Çünkü demokratikleşme bir «mücadele»dir. Sınıf mücadelesinin, bağımsızlık, demokrasi sosyalizm mücadelesi bütününün içindedir. Sosyalizme «düşman» olunarak, emperyalizme ise «dost» olunarak, ne gerçekten demokrat olunabilir, ne de gerçekten ulusal!

TÜSTAV

(58) Türkiye İşçi Partisi II. Büyük Kongre Kararları'ndan alıntılar: **Çark Başak.**